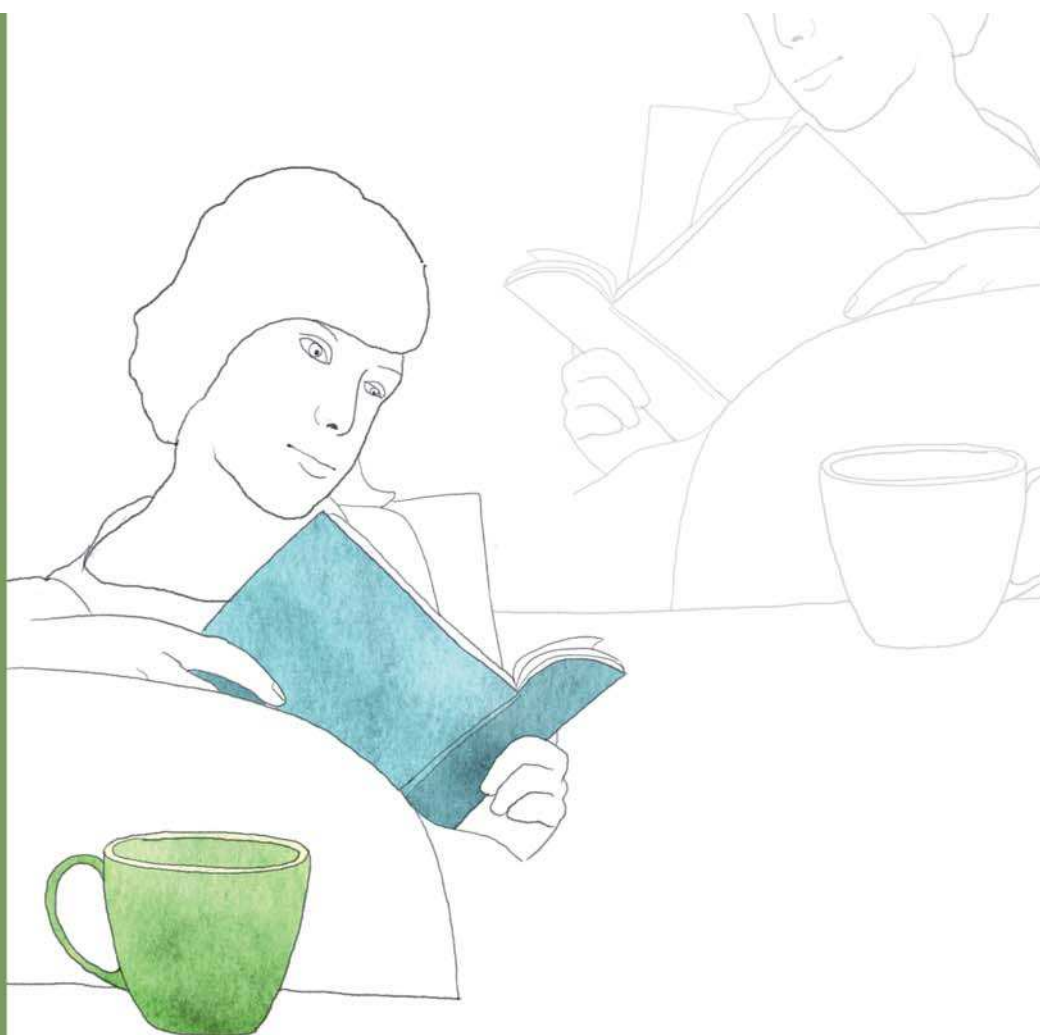

Jadwiga Daszykowska

Jakość życia

w perspektywie
pedagogicznej

Jakość życia w perspektywie pedagogicznej

Jadwiga Daszykowska

Jakość życia
w perspektywie pedagogicznej

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
Kraków 2007

© Copyright by Jadwiga Daszykowska
© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007

Recenzenci:
prof. zw. dr hab. Kazimierz Denek
prof. dr hab. Zofia Żukowska

Adiustacja:
Urszula Lisowska

Projekt okładki:
Ewa Beniak-Haremska

ISBN 978-83-7308-842-9

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5
tel. (012) 422-41-80, fax (012) 422-59-47
www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl
Wydanie I, Kraków 2007

Moim Najbliższym

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1	
Jakość życia a terminy pokrewne	15
Jakość jako kategoria określająca życie	16
Terminy pokrewne pojęciu „jakość życia”	19
Szczęście, radość i zadowolenie – przegląd poglądów filozoficznych, psychologicznych i socjologicznych	24
Poczucie szczęścia i nieszczęścia a jakość życia	36
Rozdział 2	
W poszukiwaniu pedagogicznej koncepcji jakości życia	41
Geneza terminu	41
Koncepcje jakości życia w literaturze i badaniach naukowych	44
Pedagogiczna koncepcja jakości życia	60
Rozdział 3	
Wybrane wskaźniki oceny jakości życia	69
Kształtowanie oceny jakości życia	69
Wartości a ocena jakości życia	75
Cele życiowe a ocena jakości życia	85
Motywy a ocena jakości życia	90

Rozdział 4	
Przegląd badań nad jakością życia nauczycieli studiujących	95
Rozdział 5	
Metodologiczne podstawy badań własnych nad jakością życia	99
Analiza i uzasadnienie tematu badań	99
Cele pracy i problemy badawcze	99
Hipotezy, zmienne i wskaźniki	100
Metody badań	102
Osoby badane i teren badań	104
Charakterystyka badanej grupy	105
Rozdział 6	
Jakość życia w ocenie nauczycieli studiujących	115
Obiektywne wyznaczniki a ocena jakości życia w opinii nauczycieli studiujących	117
Subiektywne wyznaczniki a ocena jakości życia w opinii nauczycieli studiujących	132
Satysfakcje częściowe z życia nauczycieli studiujących	151
Rozdział 7	
Wnioski z badań nad jakością życia nauczycieli studiujących	163
Zakończenie	167
Bibliografia	169

Wstęp

W ostatnich latach problematyka jakości życia wzbudza coraz większe zainteresowanie przedstawicieli wielu nauk (w tym humanistycznych), co pozwala na komplementarne jej ujmowanie i daje tym samym szeroką perspektywę interdyscyplinarną. Warto podkreślić, że termin „jakość życia” rozumiany jest różnorodnie, ponieważ posiada wiele wymiarów: filozoficzny, społeczny, medyczny, ekonomiczny, kulturowy itp. Niezależnie jednak od sposobu pojmowania kategorii „jakość życia”, najważniejszą kwestią jest optymalna jakość życia człowieka. Teza ta znajduje odzwierciedlenie w nauce, ponieważ wśród wielu jej celów od niedawna wymienia się dbałość o jakość życia (Bańka, Derbis, 1994, s. 5). Zatem dążenie do podwyższania jakości wszystkich aspektów życia człowieka to podstawowe zadanie zarówno na gruncie teorii, jak i praktyki naukowej. Dla pedagogiki to nowe wyzwanie.

Jakość życia jako przedmiot opisu i analizy uwzględnia codzienne doznania i przeżycia człowieka. W ramach podejść fenomenologicznych formułuje się następujące grupy pytań: o obiektywne warunki sprzyjające zadowoleniu z życia, o przyczyny różnic w przeżywaniu tych samych sytuacji oraz o ogólne mechanizmy kierujące procesami powstawania wymiarów, źródeł i kryteriów dobrostanu itp. W podejściach normatywnych, niezależnie od odczuć człowieka, próbuje się tworzyć modele opisujące pożądane w życiu rodzaje jakości i ich poziomy. Chociaż problem jakości życia dotyczy wielu dyscyplin naukowych, to nadal odpowiedzi na pytania z nim związane podejmują się udzielić nieliczni przedstawiciele nauk, głównie społecznych, medycznych i ekonomicznych.

Najczęściej zagadnienie jakości życia podejmuje: psychologia i medycyna. Ciągle niewiele jest opracowań teoretycznych i badań nad jakością życia na gruncie pedagogicznym. Tymczasem dla nauk pedagogicznych analiza tego problemu ma duże znaczenie z punktu widzenia rozwoju jednostki w trakcie jej życia i uwarunkowań społecznych tego procesu. W sytuacji

wielokierunkowych przemian społecznych pedagogika staje bowiem w obliczu nowych wyzwań zarówno teoretycznych, jak i praktycznych, ponieważ kontekst warunków społecznych wywiera istotny wpływ na funkcjonowanie człowieka we współczesnym świecie. Przed naukami społecznymi stoi obecnie zadanie zbadania subiektywnych (wewnętrznych) i obiektywnych (zewnętrznych) determinant jakości życia człowieka. Co więcej, z pedagogicznej perspektywy istotne jest zapewnienie form wsparcia, pomocy jednostkowej lub instytucjonalnej w celu poprawy jakości życia każdego człowieka i społeczeństw (co wskazuje na jednostkowy i społeczny charakter tego zagadnienia).

Omawiana problematyka stanowi kwestię o dużej wadze, zarówno poznawczej, jak i praktycznej, jednak niemożność jednoznacznego określenia, czym jest jakość życia, a także niebezpieczeństwo nadmiernego uproszczenia problemu powstrzymują wielu badaczy od analizy tego zagadnienia (Żywczok, 2000, s. 7). Odmienne sposoby analizowania jakości życia wskazują również na trudności w definiowaniu tego pojęcia, czego powodem może być trudność ustalenia wszystkich jej wskaźników i zmiennych, pozwalają jednak na wyodrębnienie problemów, które powinny być (w mniejszym lub większym stopniu) przedmiotem analizy teoretycznej i działań praktycznych. Do problemów takich należy jakość życia nauczycieli. Wśród badań naukowych nad jakością życia podejmowanych na gruncie: psychologicznym, socjologicznym, ekonomicznym, aksjologicznym, brakuje odpowiedników w sferach pedagogicznej i pedeutologicznej, stąd za istotne, a nawet niezbędne, uznano przeprowadzenie takich badań na przykładzie nauczycieli studiujących.

Głównym motywem wyboru wymienionej grupy badawczej był fakt, że rzadko jest ona przedmiotem badań. O nauczycielach pisze się w rozważaniach teoretycznych i empirycznych dotyczących doboru kandydatów do zawodu, kształcenia, podnoszenia kwalifikacji zawodowych, awansu oraz kolejnych reform systemu edukacji w Polsce. Zatem wyjaśnienie problemu jakości życia nauczycieli studiujących wydaje się stanowić dodatkowy argument przemawiający za koniecznością podjęcia badań w omawianym zakresie.

Przystępując do realizacji zamysłu badawczego, przyjęto założenie, że człowiek w znacznym stopniu jest odpowiedzialny za swoje życie i może

zabiegać o jego jakość. W konsekwencji celem badań stało się określenie czynników istotnych dla poczucia jakości życia nauczycieli, ze zwróceniem szczególnej uwagi na rodzaj ich motywacji do działania, wybór i sposób realizacji celów życiowych oraz przyjęcie określonego systemu wartości. Uznano, że zbadanie tych zagadnień pozwoli przedstawić orientacje wartościujące i opinie nauczycieli. Założono także, że jakość życia jest ściśle związana z sytuacją życiową jednostki, która determinuje jej interakcje społeczne, pośrednio wpływa na motywację, przyjmowane cele i wartości. Wraz z indywidualnym doświadczeniem staje się podstawą do refleksji nad własną egzystencją. Stąd analiza tego zjawiska uwzględni obiektywnie różniące się zmienne, takie jak: płeć, wiek, wykształcenie, stan cywilny i sytuację rodzinną, staż wykonywanej pracy oraz miejsce zamieszkania badanych.

W prezentowanej publikacji terminem „jakość życia” określono poczucie życiowej satysfakcji, rozumianej jako możliwość wielowymiarowego rozwoju i autokreacji człowieka oraz realizacji jego aspiracji i celów życiowych, zgodnie z przyjętymi wartościami i oczekiwaniami, przy uwzględnieniu materialnego aspektu statusu społecznego. Przyjmując koncepcję jakości życia R. Derbisa, nie pomija się przy tym różnic w postrzeganiu wartości życiowych, a także wpływu warunków obiektywnych na doznania człowieka. Nie chodzi więc o ustalenie poziomu życia nauczycieli studiujących, rozumianego jako suma wskaźników z arbitralnie dobranych sfer życia, np. zawodowej, rodzinnej, psychicznej bądź somatycznej. Istotna natomiast jest opinia badanych na temat znaczenia poszczególnych sfer ich życia dla oceny jego jakości (Derbis, 2000, s. 48).

Dla badacza jakości życia trudne jest ustalenie zakresu badań, kiedy zarówno jej obiektywne, jak i subiektywne wskaźniki mogą się okazać wielce przydatne dla praktyki pedagogicznej. Pomimo tego uznano, że problematyka tak bliska sprawom ludzkim, jaką stanowi jakość życia, wymaga podjęcia próby wyjaśnienia tego zagadnienia oraz przeprowadzenia badań w tym zakresie, a prezentowana praca jest tego wynikiem.

Niniejsze opracowanie składa się z siedmiu rozdziałów.

Część teoretyczną publikacji rozpoczyna **rozdział pierwszy**, w którym przedstawiono spojrzenie na jakość życia z perspektywy pojęć (problemów) pokrewnych, tj.: sens życia, styl życia, tryb życia, poziom życia, stan-